

mindez megtartó értéket jelent. Mert aki megéri Kájoni János üzenetét, az rájön arra is, hogy nemcsak attól vagyunk magyarok, ha úgy tetszik *csángómagyarok*, hogy magyarul is értünk és beszélünk, hanem attól, hogy magyarul *is* énekelünk, magyarul *is* muzsikálunk, és magyarul *is* imádkozunk – amikor lehet.

Mindezt köszönhetjük a 300 éve kinyomtatott *Cantionalenak*, és Kájoni Jánosnak is. Bár a háromszázesztendő énekeskönyv kincsei immár éppen azokhoz jutnak el egyre nehezebben, akiknek szánta annak idején a románnak született, ortodoxnak keresztelt, majd római katolikussá lett, nagy műveltségű, tudós szerzetes, az „*édes hazáját*” és népét szolgálni akaró Kájoni János.

Halász Péter

Fegyverrel, hittel, lélekkel

Tábori lelkészek Borsod megyében

„*Előre, utánam, itt az Úristen!*” – ezt kiáltotta Guyon Richárd tábori lelkésze, Erdősi Imre a branyiszkói csatában rohamra induló katonáknak, miközben vörösfenyő keresztjét az ellenség közé dobta, és így folytatta: „*És ti otthagynátok az ellenség kezében Isteneteket?*” A következmény ismert történelmi tény: katonáink áttörték az osztrákok egyre szorogatóbb vonalát és alig remélhető győzelmet arattak. Úgy tűnik, épp ennyi lelki tűz kellett ahhoz, hogy a csata dicsőséggel végződjön. A magyarság évszázadokon át tartó harcaiban, melyekben legtöbbször papok is jelen voltak, számos ilyen vagy ehhez hasonló esemény történt, ezekből szép, vaskos gyűjteményt lehetne összeállítani.

A fenti példa arra utal, hogy kritikus helyzetben mily nagy hatással volt egy-egy lelkész a harcoló katonákra. Vagy annak látványa, hogy ütközet közben a pap a reverendája öblében futva hordja a tűzereknek az ágyúgolyókat. A katonai táborokban szolgáló papok sokféleképpen teljesítették kötelességeiket, vagy annál többet is tettek. E nehéz szolgálat egyes részleteit mutatják be a következő sorok, miközben ismertté válik három Borsod megyei tábori lelkész katonaelete, vagy annak részletei. Különböző történelmi korban szolgáltak, és más-más hadi események részesei voltak. Bemutatásuk felvillantja szolgálataik hasonlóságait és különbségeit is.

A kereszténység felvétele óta a fegyveres katonáknak szolgálatuk ideje alatt szükségük volt lelki támaszra, biztatásra, vigasztalásra, a szent jegyek felvételére, s végső soron a temetésre is. Ezeket a közöttük szolgáló, olykor velük harcoló lelképásztoroktól kapták meg.

A katonai lelki gondozás gyökerei Nagy Konstantin császár 312. évi, a milvini hídnál aratott győzelméhez vezethetők vissza, amikor vallásszabadságot adott a keresztényeknek, és seregében elrendelte a katonák keresztény papok általi lelkigondozását. Nagy Károly frank királysága, később császársága idején háború esetén a katonák rendszeres lelkigondozásban részesülhettek, de ekkor önálló tábori lelkészség még nem volt. Békeidőben a lelkészek visszatértek eredeti szolgálati helyükre. „*A csaták hevében a tábori papok is fegyvert fogtak.*”¹ Olykor vezéri szerepet is vállaltak és sokan a szent ügyért életüket ál-

1 Dr. Csohány János: A protestáns tábori lelkészet Magyarországon. Budapest, 1994. 7.

dozták. Hazánk esetében elég csak a három legnagyobbra, a muhi, a nándorfehérvári és a mohácsi csatákra gondolni. Ezek lelkészhosei, Kapisztrán Jánost kivéve, karddal a kezükben haltak hősi halált (pedig az 1279. évi budai zsinat egyik határozata szerint a papoknak a védekező háborúban hazafiúi kötelességük részt venni, de nem harcolhatnak személyesen).

A XV. században a ferences szerzetesek kitűntek a katonai lelkipásztorkodásban. Egy 1476-os követelmény szerint a tábori káplán legyen tanult és jámbor! A tiszteknek és közlegényeknek hirdesse az istenfélelmet és az igazságot, mindenkit serkentsen az erkölcsös életmódra és az épületes beszédmodorra. A reformátusok komjáti zsinata 1623-ban a papokat eltiltja a fegyverhordástól és a vérontástól. I. Miksa uralkodásától kezdve a lelkészek már katonai esküt is tettek. Ők már nemcsak a csaták utáni lelki gondozásra voltak hivatottak, vagy Isten akarátának közvetítésére, hanem a csaták előtti buzdító szónoklatokra is. III. Károly császársága idején, 1733-ban elkészült a katonalelkészek szolgálati szabályzata is, amely tartalmazta a lelkési kötelemeket, a hitoktatást, a beteglátogatást, a biztatást és vigasztalást, misék tartását, a húsvéti gyónást, a temetést és az ezredek katonai anyakönyvének vezetését is.

Hazánkban a tábori lelkési állásokat a Rákóczi szabadságharc alatt, 1705-től rendszeresítették. Ezeket a papok személyes elhatározásból, vagy az ezereskapitányok kérésére vállalták el. Feladatuk volt, hogy „*a magyar vitéz az istenfélelemben gyakoroltassék, és erkölcsi élete megjobbítassék*”. A Rákóczi mellé állott prédikátoroknak csak kis része vállalt fegyveres szolgálatot, inkább kémszolgálatot, s bizalmas természetű megbízatások teljesítésével támogatták a felkelés ügyét, de voltak közöttük fegyveres katonák is. A nagyságos fejedelem a hadseregbeni bűnelkövetést sokféle módon, pátensek (Solt, Nyitra, Sárospatak) és hadi regulák kibocsátásával (Ónod) igyekezett akadályozni, csökkenteni – mérsékelt sikerrel. Pedig ez nagyon kellett, mert „*a haza lakosainak nemcsak közrendi, hanem annak felette az országnak sok nemesi és úri tagjai is elvetemedvén a kegyesség útjárul, ez által az Egeket értőztató különb-különbféle átkozódásokat teli, szabad torokkal szórják.*” Ezek visszafogását csak lelkipásztori munkával látta orvosolhatónak. Sokszor a kemény büntetés, a vesszőzés, a botozás, de még az akasztás sem vezetett eredményre.

CSÚZY ZSIGMOND A RÁKÓCZI-SZABADSÁGHARCBAN

Egyikük, Csúzy Zsigmond pálos szerzetes Rákóczi Ferenc seregében szolgált. Kiváló hitszónok volt, de egyebekhez is értett. Szerzetesi élete során több pálos kolostorban is megfordult (Sátoraljaújhely, Sajólád, Pápa, Pest, Pécs, Elefánt, Máriavölgy). Volt jószágkormányzó, viceprefektus, rendtartományi titkár, visitátor, definitör, s Pápán perjel. Több prédikációs könyvet is írt. Ezek egyike *Lelki éhséget enyhítő evangéliumi három kenyér* címen jelent meg. Az, hogy mikortól és mennyi időt töltött a kuruc seregben, a rá vonatkozó iratokból nem derült ki. Bizonyos, hogy 1706-ban Ordódy György lovas testőrezredében szolgált. A lelkészek sorsa a seregben sem volt veszélytelen. Erről így ír: „*A prédikátort egyformán üldözi, rabolja, meg is öli a bestiális szerb martalóc, a garázda kuruc katona, vagy az embertelen császári zsoldos.*”³ Hiteles forrás szerint Csúzy Zsigmond megölt egy vele együtt szolgáló katonát, aki megtámadta őt. Bikk László ezredes 1709. március 18-án Csáton kelt, Borsod vármegyének írt leveléből kitűnik: „*A megölt katona katolikus vallású,*

2 Varga A József: *Katonák – Lelkészek. Tábori lelkészek.* Budapest, 2010. 34.

3 Uo. 34–35.

és nem igaz a vád, hogy a pátert emiatt a tisztek és katonák halálra fenyegették volna. Jól cselekedte ő kegyelme, hogy megölte, miért támadt a papjára.”⁴ Kuruc korszakáról a páter szabadságharc után megjelent művei nem tesznek említést. Katonai mivoltára mindössze egyetlen rövidke mondat utal: „Nehéz a katonakenyér, amint szoktuk mondani, s magam is ízleltem...”⁵ A páter 1729-ben halt meg a sajlóádi kolostorban. Nyughelye vagy a kolostori kriptában, vagy a helyi ótemetőben van.

TÁBORI LELKÉSZEK AZ 1848–49-ES SZABADSÁGHARCBAN

A márciusi forradalom győzelmét gyorsan követte a nemzetőrség megalakulása. Ebbe és a frissen alakuló honvédseregbe is tömegesen jelentkeztek tábori lelkésznek a különböző felekezetek papjai. A lelkeszségért folyamodók indokai a következők voltak: hazafiúi kötelesség teljesítése, a haza iránti forró szeretet, a magyar alkotmány védelme, a hazának való szolgálat lelki parancsa. Ezek egyikének szép példája Matólczy János darvasi református lelkész önmagára vonatkozó leírása: „Mióta Honunk szent földét ellenség dúlva tiporja, csak egyetlen eszme élt szüntelen kebelemben és ez: Hazám ellensége kiűzésében s eltiprásában tehetségem szerént közreműködni.”⁶

Tökéletesen rimel erre Bódog János, ekkor még mezőcsáti, utána alsózsolcai református lelkész levele, amelyet 1848 augusztusában Miklós Ferenc Borsod megyei alispánnak írt: „Tekintetes Első Alispán Úr! Veszélytől környezett édes magyar hazánk védelmére minden igaz honfi kebel földobog. Eszével, karjával, pénzével résen áll most, ki nem gyáva és korcs. Amint tellyes meggyőződése az, úgy méltatlannak tartanám magamat is szülőföldem levegőjére, ha a tőlem telhető segélyadástól hátra vonulnék. Igaz hazafiúi örömmel vettem ezért tekintetes első alispán úrnak e hó 13-án tartott választmányi ülés megbízásából hozzám oly véggel intézett hivatalos levelét, miszerint a Borsodi Nemzetőrsereghez alkalmazandó protestáns lelkészi hivatal elfogadásáról nyilatkozzam. Ennek folytában – bár erőm csekélységét e nehéz s fontos hivatalnak megfelelni – igen érzem, de bízva Istenben, hogy törekvéseimet sikerrel áldja meg, s erőtlenségemben meg fogja mutatni isteni erejét, s érdemem feletti megtiszteltetésnek tekintve a tekintetes választmány ezen határozatát, a borsodi, bármely vidékre indítandó nemzetőrseregnél a protestáns lelkészi hivatal kötelességeit tíz hétre elvállalom. [...] M. Csáton Aug. 16-án 1848. Tekintetes első alispán úrnak alázatos szolgálja Bódogh János m. csáthi református lelkész.”⁷

A borsodi nemzetőrcsapatot báró Vay Lajos nemzetőr őrnagy, főispán, alsózsolcai földbirtokos, a helyi református egyház világi főgondnoka vezette a betörő horvát sereg ellen. A tábori zászló felavatására Miskolcon a korabeli Lóoskola mellett került sor. Ezen a frissen megválasztott tábori lelkész tüzes, lelkesítő beszédet mondott. A nemzetőrök gyülekező helye Mezőkövesden volt, itt tartották az első tábori istentiszteletet, melyen a lelkész a haza szeretetére és védelmére buzdító lelkes beszédet tartott. E nemzetőrség részese volt a pákozdi csatának, mely a szabadságharc első győzelme volt.

A nemzetőrség tábori lelkészei a tíz hét szolgálat letöltése után visszatértek gyülekezőtűkhöz. Miután Alsózsolcán Horváth Gábor halálával megüresedett a lelkészi állás, arra Bódog János kapott meghívást, amit ő örömmel elfogadott, és korai haláláig 7 évet itt szol-

4 Borod vm. Lt. Pol. act. Mat. II. fasc. I. n. r. 706. Egyéb adat nem áll rendelkezésre.

5 Csúzy Zsigmond: Zengedező síp-szó. Pozsony, 1723. 18–19.

6 Zakar Péter: A magyar hadsereg tábori lelkészei 1848–1849-ben. Budapest, 1999. 41.

7 A mezőcsáti református consistorium protocolluma 1800–1850.

*Bódog János emléktáblája
Alsózsoltán*

különösen nehezzé vált, mert a katonák hosszú ideig voltak távol a családjuktól, rengeteg volt a sebesült és a halott, a lélekben is megnyomorodott, akikkel a lelkészeknek törődniük kellett, akik vigasztalásra, lelki gondozásra szorultak. A papok ennek a gigantikus kihívásnak erős hittel és lélekkel igyekeztek megfelelni. A háború végén, 1918. november 11-én leszerelték az összes 22 évesnél idősebb magyar katonát, velük együtt arányosan a tartalékos tábori lelkészeket is. 1920. június 1-től Magyarország csak harmincötezer fős hadsereget tarthatott, ebben a katonalelkészi állomány 40 fő lehetett.

A II. világháború időtartamában, kiterjedésében és áldozataiban felülmúlta a Nagy Háborút, ezért benne a katonai lelkészi szolgálat is egyre nehezebbé vált. Ennek parányi szeletkéjét, ha annak nem is legnehezebb részét mutatja be Sükös Pál másfél évi szolgálata. Ő 1942 és 1944 között helyettesítőként szolgált Alsózsoltán. 1942-ben behívták katonának Miskolcra, ahol tábori lelkészi kiképzésben részesült. Az itteni két hónap alatt ízelítőt kapott a harcászati szolgálati szabályzatból, a honvédelmi törvényből, a katonai anyakönyvezésből, katonai szónoklatlanból, a levante intézmény működéséből, kémelhárítási és hírszerzési ismeretekből, egészségügyi szolgálatból és tereptanból. 1942-ben karpaszományos önkéntes volt, 1943. január 1-jén főhadnaggyá léptették elő. Visszakerülve gyülekezetéhez az 1944. évi újbóli bevonulásáig az élet Alsózsoltán is egyre zűrzavarosabbá vált, s ő mint gyülekezeti pásztor igyekezett ezen lehetőségeihez mérten javítani. Ahogy lehetett, mentették az innen elhurcolt zsidó lakosság vagyontárgyait. A nyilas katonai parancsnokság elvonulási parancsát kétszer megtagadták, a fegyvereket a Sajóba hányták. Egy időben parancsnok volt a helyi népőrségnek, részt vett az ide helyezett hadifogolycsoport élelmezésében. 1945 márciusa és 1946 augusztusa között önkéntes tábori lelkésze volt a 7., 5. és 6. honvéd gyalogos hadosztály egészségügyi oszlopának. Beteg, sebesült katonák között teljesített szolgálatot. Feladatait Miskolcon, Hajmáskéren, Balatonalmádi-ban és Olaszfalun teljesítette. Ezekről írásbeli dokumentumokat nem hagyott hátra. 1946. augusztus 14-én létszámfelettiként leszerelték. Szolgálati adatlapjáról a következő információk olvashatók.

gált. Érdekes szóba hozni, hogy a fentebb említett két községhez közel fekvő másik két település lelkészei is szolgáltak a szabadságharcban, Mezőcsát szomszédjából, Igriciből Tompa Mihály, a jeles költő, és Nagycsécscről Gondol Károly, aki fegyvert is fogott. Bódog János tábori lelkészi emlékét Mezőcsát és Alsózsoltán is emléktábla őrzi.

A szabadságharc lelkészeit a leveretés után Haynau szigorúan megbüntette. Szolgálatukért sokan az életükkel fizettek, még többen börtönt szenvedtek, vagy annak elkerüléséért bujdosniuk kellett.

TÁBORI LELKÉSZEK AZ I. ÉS A II. VILÁGHÁBORÚBAN

1867-ben, a kiegyezés után a katonai lelkészetet újjászervezték. Az I. világháború időtartama, kiterjedése, a harcokban résztvevő katonák magas létszáma miatt jelentősen nőtt a tábori lelkészek száma. E katasztrófa idején 3077 pap teljesített szolgálatot. A feladatok ellátása

„Sükös Pál t. főhadnagy

Református lelkész. Értelmiségi származású. Apja műszaki tisztviselő, vagyontalanok, pártonkívüliek. Önként jelentkezett katonai szolgálatra, 1946-ban SzDP-tag volt. Baráti körét vegyes elemek alkotják. Politikai kérdésekkel nem foglalkozik, idealista nézeteket vall, megbízhatatlan. Javaslat: III. kategória. Miskolc, 1951. VI. 15-én Rőczei János alh. biz. tag.”

„Elbírálási lap Sükös Pál

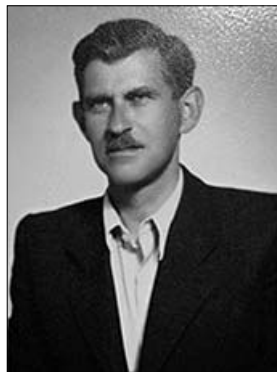
Bizottság véleménye: Értelmiségi családból származik, apja gyárvezető volt. Theológiát végzett. Osztályidegen, jelenleg is mint pap működik. Igénybe nem vehető! Miskolc 1955. szept. 29. A H. M. 1958. 02. 28-án kelt 058/58. sz. rendeletével lefokozva honvéddé.”⁸

A fentebbi leírások azt igazolják, hogy a II. világháborút követően a tábori lelkészek mozgásterét politikai akarattól drasztikusan csökkent, valójában ez az intézmény megszűnt. 1947 végére már csak tábori lelkészek nélküli tábori lelkészlet volt. 1950-ben a H. M.-ben a katonai lelkészi osztályt is megszüntették.

Civilben Sükös Pál lelkészként Miskolctapolcán szolgált, miközben irodalmi munkásságot is folytatott. Témaköre a szépirodalom, valamint a tudományos teológia volt. Ez utóbbiban Krisztus és az ember viszonyával foglalkozott. Írásainak zöme kéziratban maradt. Egyetlen nyomtatásban megjelent műve *A keskeny úton* címen jelent meg, már halála után, Budapesten 1990-ben. Németből műfordított és verseket is írt. Etikai munkájának címe: „Nem jó az embernek egyedül lenni.”

Korán, 1977-ben hunyt el.⁹

A tábori lelkészséget 1994-ben újjászervezték. Ezzel e nagy múltú intézményben egy új, tartalmában, szerkezetében átalakult, a modern kor szellemiségének jól megfelelő katonai intézmény jött létre.

Sükös Pál

Farkas Ferenc

HÍREK

A hazafias nevelés színtere lehet a pákozdi emlékhely. A Pákozdi Katonai Emlékpark történelmi áttekintést és iránymutatást ad a jövő nemzedékei számára – hangoztatta a honvédelmi miniszter az emlékpark felavatásának tizedik évfordulója alkalmából 2020. március 7-én rendezett ünnepségen. Benkő Tibor emlékeztetett arra, hogy a park megnyitása előtt a helyszínen csak egy obeliszk hirdette az első önálló magyar honvédsereg 1848-as pákozdi sikerét, azóta emlékhelye van az aradi vértanúknak, az első és második világháborúnak, az 1956-os forradalomnak, illetve napjaink békefenntartóinak. A miniszter megemlégtette: a nemzeti emlékhelyek közé tartozó emlékpark fejlesztésére további terveik vannak, hogy ne csak a térség, hanem az egész ország hazafias nevelésének színtere legyen a jövőben. (MTI)

⁸ Sükös Pál elbírálási lapja a Hadtörténeti Levéltárban található.

⁹ *Bojtor István*: Sükös Pál, a lelkészíró. Széphalom 17. köt. 2007. 385–389.